

Lesmateriaal

Protestpartijen en populisme in de vmbo-lespraktijk

'Ja maar meneer, waar blijven dan alle stemmen van de mensen die nu niet meer op VVD, CDA of PvdA stemmen?' vraagt een leerling bij het zien van de afbeelding (zie kader). Uit die afbeelding blijkt dat er een trendmatige daling is van het aantal stemmers op deze drie grote partijen. Immers, er was een tijd dat de PvdA, VVD en CDA (in 1980 ontstaan uit KVP, ARP en CHU) samen nog 142 van de 150 zetels binnenhaalden. Terwijl de aanhang voor deze partijen, bij de verkiezingen in 2010, tot slechts 82 zetels is geslonken.

In de methode die op mijn school in het eindexamenjaar voor Maatschappijleer 2 wordt gebruikt worden de drie hoofdstromingen in de Nederlandse politiek helder beschreven.¹ Ook is een paragraaf over rechts-extremisme opgenomen. Een antwoord op de vraag van deze leerling geeft het boek echter niet. Dat is een gemis omdat de Nederlandse politiek door partijen als TON, SP, LPF en PVV aan het veranderen is.

In dit artikel wordt getracht een aantal handvatten te bieden voor docenten die hun leerlingen iets willen meegeven over populistische en protestpartijen. Het gaat hier om achtergrondinformatie waarmee de docent in de klas uitleg kan geven en de discussie kan aangaan², aan de hand van vragen als: *Wie* zijn de kiezers van de deze nieuwe populaire partijen? *Waarom* zijn deze partijen nu juist voor deze kiezers zo aantrekkelijk? Op *welke wijze* bedrijven zij politiek?

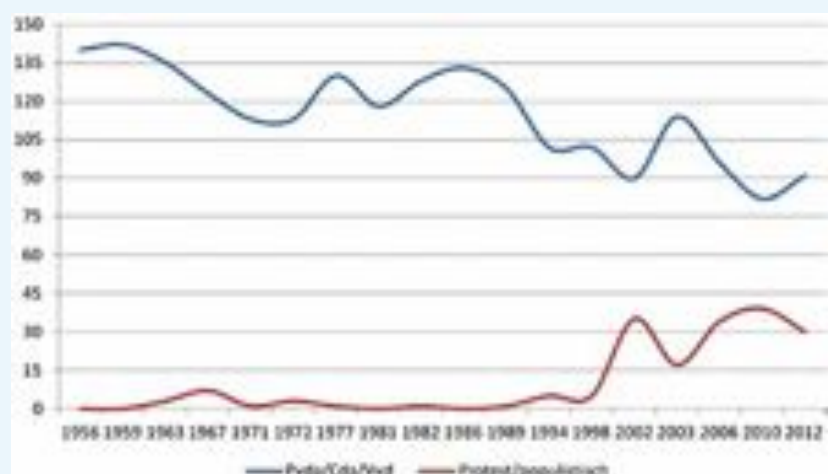
Somber mensbeeld

In het boek *Diplomademocratie* betogen Mark Bovens en Anchrít Wille dat mensen met een lage opleiding minder politiek actief zijn, minder vertrouwen in de

Rita Verdonk, TON (foto: Jos van Zetten)

Afbeelding 1: Zetel aantal PvdA/CDA/VVD en zetelaantal protest-/populistische partijen*

Bron: www.nlverkiezingen.com/TK4603.html

* In de categorie protest partij/populistisch zijn de zetelaantallen van CD, CP, LPF, PVV en SP bij elkaar genomen. Natuurlijk zijn deze partijen totaal verschillend en wellicht dekt de kop ook academisch gezien de lading niet helemaal. Het gaat hier louter om het beeld.

overheid hebben, minder vertrouwen in de mensen om hen heen hebben, minder binding met het maatschappelijke middenveld hebben en hun eigen toekomst zorgelijke tegemoet zien.³

David Van Reybrouck stelt in zijn *Pleidooi voor populisme* dat hoogopgeleiden te weinig beseffen hoe precair het toekomstperspectief van mensen met een lage opleiding is geworden.⁴ Mondialisering is voor hoogopgeleiden iets om van te genieten terwijl laagopgeleiden er zich bedreigd door voelen.

Hierdoor, zo betogen de auteurs, hebben hoger en lager opgeleiden totaal verschillende visies op de wereld om hen heen. Dit verschil komt vooral naar voren als het om vraagstukken als immigratie en integratie gaat (hoogopgeleiden staan positiever ten opzichte van multiculturalisme dan laagopgeleiden), Europese eenwording (hoogopgeleiden staan positiever tegenover Europese integratie dan laagopgeleiden; de laatsten wijzen toelating van nieuwe lidstaten af en staan sceptisch ten opzichte van de euro(-zone)), laagopgeleiden plaatsen criminaliteitsbestrijding veel hoger op hun prioriteitenlijst dan hoogopgeleiden. Hoger opgeleiden stemmen in meerderheid op GroenLinks, D66 of VVD. Het electoraat van partijen als TON, PVV, LPF en SP bestond/bestaat voornamelijk uit lager opgeleiden.

Vijandbeeld

Van Reybrouck stelt verder dat populistische- en protestpartijen de angst en het wereldbeeld dat onder lager opgeleiden leeft, erkennen en goed onder woorden kunnen brengen. In *Het rancuneuze gif* zet Sybe Schaap dit nog scherper aan.⁵ Hij stelt dat deze partijen angst, onbehagen en onvrede mobiliseren door *vijandbeelden* te scheppen: islam, de (linkse) politieke elite, de Europese Unie en migranten zijn er de oorzaak van dat veel goeds in Nederland verloren is gegaan en gaat. Deze *vijandige anderen* bedreigen de geborgenheid van het Nederlands-eigene, dat wordt gepresenteerd met *nostalgische beelden* van dat eigene, waarin de *hardwerkende, gewone Nederlander* centraal staat.

Namens het volk

Partijen als de LPF, PVV en TON werpen zich op als de stem van die hardwerkende gewone Nederlander, door de PVV aangeduid als *Henk en Ingrid*, die door (linkse) elite, de Haagse hoge heren en Brussel al te lang zijn genegeerd. Populistische partijen stellen dat zij, anders dan de *gevestigde partijen*, namens het volk spreken. Hun leiders gebruiken eenvoudige, begrijpelijke taal. Om met Karel De Gucht te spreken: 'complexe maatschappelijke dossiers herleiden zij met graagte tot simplistische slogans en onuitvoerbare beleidsvoorstellen zodat ze electoraal kunnen scoren'.⁶ Van Reybrouck ziet dit minder negatief. De oplossingen die deze partijen bieden mogen dan vaak kaduuk zijn, maar ze verwoorden *wel* de problemen die hun electorale aanhang ervaart.

Kenmerkend voor de populistische politici is dat zij lak hebben aan parlementaire mores: hun taalgebruik overschrijdt stelselmatig traditionele fatsoensgrenzen. Voorbeelden hiervan zijn uitspraken van Geert Wilders ('Ellen Vogelaar is knettergek', 'Kunduz laat de milieugekkies weer baden in de subsidie' en 'De premier moet ff normaal doen'), Jan Marijnissen ('De voorzitter moet ff dimmen') en Martin Bosma ('Hitler was een socialist').

In de klas

Veel vmbo-leerlingen (vooral op bb- en kb-niveau) hebben het moeilijk met het begrijpen van verkiezingsuitslagen en zetelverdelingen. Rijen met cijfertjes en tabellen vinden zij lastig. Start een gesprek dan ook met de onderstaande afbeelding en laat de *communicerende vaten* zien. In de afbeelding is duidelijk te zien dat als de aanhang van de traditionele partijen slinkt, de populistische partijen en de proteststemmers juist in omvang toenemen en vice versa. Kiezers schuiven bijna altijd binnen *hun* linkse of rechtse kamp: bijvoorbeeld tussen PvdA en SP en tussen VVD en PVV. Geef het voorbeeld van Iphone-4-gebruikers; die stappen niet opeens over naar Samsung, maar kopen een nieuwere aantrekkelijkere Iphone: de 5! Om een discussie of een les over populisme te structureren kunnen de vraagpunten op de volgende pagina worden gebruikt. Belangrijk is om als docent telkens flink

Pim Fortuyn, LPF (foto: WikiFrits)

door te vragen om door politieke oneliners en standpunten heen te prikken: 'Dus deze partijen spreken namens het volk. Maar wie *is* dan het volk? Ze spreken niet namens mij'. Daarnaast is het goed om samen met de leerlingen telkens weer de nuance te zoeken. ◀

Vragen

- Kunnen leerlingen zich voorstellen dat er nieuwe partijen ontstaan en waarom dat is?
- Begrijpen leerlingen de aantrekkelijkheid van deze nieuwe partijen? Begrijpen ze eveneens waarom anderen mensen deze partijen juist helemaal niet aantrekkelijk vinden?
- Is de combinatie van opleiding en wereldbeeld en stemgedrag ook in de eigen omgeving waarneembaar? Waar wel en waar niet?
- Is het beeld dat zowel de traditionele partijen als deze nieuwe partijen van de Europese Unie schetsen wel kloppend? Welke voor en nadelen heeft de Europese Unie? Voor wie tikken die voor- en nadelen het meest aan?
- Criminaliteit is in de media een *hot item*; maar is het nu echt onveilig dan vijf, tien of vijftien jaar geleden?
- Door het ontstaan van nieuwe media is de rol van oude media voor politici sterk gewijzigd. Op Twitter en Facebook kunnen politici hun mening ventileren, waar en wanneer (en hoe) ze zelf maar willen. Lokken deze nieuwe media echter ook uit tot meer oneliners en tot minder nuance? Welke voordelen en nadelen geeft dit? En voor wie?
- Wat denken de leerlingen van het taalgebruik van politici? Mag/moet dat identiek zijn aan dat van ons allemaal?
- Spreken de voorlieden van deze nieuwe partijen echt namens het volk en wie is dan het volk? Kan men wel spreken namens 16 miljoen mensen en namens wie spreken de andere partijen dan?
- Worden de files opgelost door meer snelwegen aan te leggen? Is een terugkeer naar de gulden een goed middel tegen de economische crisis? Is het schrappen van Artikel 1 van de Grondwet een optie? Waarom gebruiken de nieuwe partijen simpele oplossingen? En wat vinden de leerlingen daarvan?
- Is de angst voor de *ander* terecht? Hoe werken vijandbeelden precies? Is het gevaarlijk om die te gebruiken?

Noten

1. *Examenkatern Politiek MA2 VMBO KGT*, derde druk, Uitgeverij Essener, 2007/2009.
2. Het gaat hier niet om het wetenschappelijk en exact definiëren en plaatsen van de begrippen populisme en protestpartij.
3. Mark Bovens en Anchrit Wille, *Diplomademocratie; over de spanning tussen meritocratie en democratie*, Uitgeverij Bert Bakker, 2011
4. David Van Reybrouck, *Pleidooi voor populisme*, Uitgeverij Querido, 2009.
5. Sybe Schaap, *Het rancuneuze gif. De opmars van het onbehagen*, Uitgeverij Damon, 2012.
6. Karel De Gucht, *Pluche, over de banalisering van extreemrechts*, Uitgeverij Houtekiet, 2007

Douwe van Domselaar